

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตพื้นที่

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและการจัดการเหมืองฝายของชุมชนในตำบลทรายขาวและตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของป่าต้นน้ำและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน และเพื่อศึกษากระบวนการปรับปรุงการจัดการเหมืองฝายของชุมชน ซึ่งมีสมาชิกเหมืองฝาย จำนวน 1,377 ครอบครัว จาก 6 หมู่บ้าน ในเขตตำบลธารทอง และตำบลทรายขาว อำเภอพาน จ.เชียงราย ได้แก่ บ้านสันมะแฟน บ้านดงขนุน บ้านท่าฮ่อ บ้านร่องธารหมู่ 3, หมู่ที่ 9, หมู่ที่ 11 และมีพื้นที่ส่งน้ำทั้งหมด 15,000 ไร่

3.2 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของป่าต้นน้ำที่มีผลกระทบต่อชุมชน และศึกษาถึงกระบวนการปรับปรุงการจัดการเหมืองฝายของชุมชน เพื่อตอบคำถามปัญหากระบวนการจัดการเหมืองฝายของชุมชนก่อนการเปลี่ยนแปลงป่าต้นน้ำและหลังการเปลี่ยนแปลงป่าต้นน้ำ ว่ามีการดำเนินการอย่างไร และมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการองค์กรอย่างไรบ้าง ตั้งได้กล่าวไปแล้วในวัตถุประสงค์การวิจัย

3.3 ขอบเขตวิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการใช้เทคนิควิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยสร้างแนวคำถามในแบบสัมภาษณ์กลุ่ม (Group discussion guideline) มาจากสภาพปัญหาและวัตถุประสงค์ของการศึกษามาจัดลำดับขั้นตอนในประเด็นต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของป่าต้นน้ำ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ระบบนิเวศ และการพึ่งพิงป่า

2. ระบบเหมืองฝายกับการใช้ป่า การจัดการเหมืองฝายของชุมชน ในประเด็นก่อนการเปลี่ยนแปลงและหลังการเปลี่ยนแปลงของป่าต้นน้ำในเรื่องต่อไปนี้

- โครงสร้างทางกายภาพ
- การบริหารจัดการองค์กร
- บทบาทหน้าที่ และคำตอบแทนของสมาชิกเหมืองฝาย
- การจัดสรรน้ำ
- การซ่อมแซมและบำรุงรักษา
- วิธีการในการจัดการเหมืองฝาย
- การจัดการความขัดแย้ง

3.4 กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ ตัวแทน ของสมาชิกเหมืองฝาย ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

- ประธานเหมืองฝาย (แก่ฝาย) 1 คน
  - สมาชิกผู้จัดสรรน้ำหรือคณะกรรมการเหมืองฝายที่มีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 4 ปี จำนวน 4 คน
  - สมาชิกผู้ใช้น้ำ จำนวน 4 คน ที่มีอายุระหว่าง 45 ปี ถึง 90 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชน
- รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมดจำนวน 9 คน เป็นชายจำนวน 7 คน เป็นหญิงจำนวน 2 คน

3.5 การดำเนินการและการจัดเก็บข้อมูล

ในการดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้ทำการวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) และมีผู้ช่วยในการบันทึกการสนทนา 1 คน เพื่อจดบันทึกคำพูดของผู้เข้าร่วมสนทนา และบันทึกเทปเพื่อใช้ประกอบข้อมูลในการวิเคราะห์ กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเหมืองฝาย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis)

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลไปตามหัวข้อที่วางเค้าโครงไว้ พิจารณาความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันของความคิดเห็นและวิธีการจัดการภายใต้ประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมสนทนาโดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้ คือ

1. ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงป่าต้นน้ำ พ.ศ. 2508 ถึงปี พ.ศ. 2538 โดยการวิเคราะห์ผลการศึกษาของการเปลี่ยนแปลงป่าต้นน้ำที่มีผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งเกิดจากการบุกรุกทำลายป่า การขาดการควบคุมดูแล กฎ ระเบียบ การจัดการป่า และสิทธิการใช้ทรัพยากรป่าไม้และการจัดการเหมืองฝายของชุมชน

2. ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงป่าต้นน้ำปี พ.ศ. 2539 ถึงปัจจุบันว่ามีการปรับปรุงการจัดการเหมืองฝายในด้านเทคโนโลยีด้านการปรับตัวขององค์กร การปรับตัวของการบริหารจัดการ และการปรับกฎ ระเบียบ กติกา อย่างไรภายในองค์กรและภายนอกองค์กรของชุมชน

3.7 การรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปอภิปรายข้อคำถามและความต้องการที่จะศึกษาตามจุดประสงค์ของการวิจัย

3.8 การเขียนรายงาน และการเสนอผลการวิจัย

นำผลการวิเคราะห์มาเขียนรายงาน และเสนอผลการวิจัยต่อบัณฑิตวิทยาลัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 1 เป็นบทนำจะกล่าวถึงความสำคัญของปัญหาในการศึกษางาน และวัตถุประสงค์ในการวิจัย กรอบการวิเคราะห์การจัดการน้ำ ป่า และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

บทที่ 2 จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 จะกล่าวถึงขอบเขตพื้นที่และวิธีการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอรายงานการวิจัย

บทที่ 4 จะนำเสนอถึงผลการศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงของป่าต้นน้ำที่มีผลกระทบต่อชุมชนและการจัดการเหมืองฝายของชุมชนในด้านการบริหารจัดการองค์กร การจัดการด้านวิธีการระดมแรงงานและการระดมทรัพยากร

บทที่ 5 จะนำเสนอวิเคราะห์ถึงการปรับปรุงการจัดเหมืองฝายของชุมชนหลังการเปลี่ยนแปลงป่าต้นน้ำว่ามีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภายในองค์กรเมืองฝายในด้านต่าง ๆ อย่างไร

บทที่ 6 นำเสนอ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการจัดการป่าต้นน้ำและการจัดการเหมืองฝายที่นำไปสู่การจัดการป่าและน้ำอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการพัฒนาสำหรับองค์กรแกนนำในการอนุรักษ์ป่า น้ำ เพื่อความสมดุลของทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนต่อไป